

מהמצאת הגלגל עד גילוי... עקרון „פיטר“

מאז כתב פרקינסון את ספרו „חוק פרקינסון“, נוצרה דרישה לספרים נוספים באותו תחום. הראשון שנענה לדרישה היה פרקינסון עצמו, שחיבר שני ספרים נוספים. פרופסור פיטר ממשיך את קו החשיבה שהתורה פרקינסון. מה חשוב יותר — „חוק“ או „עיקרון“? פרופסור פיטר אינו מצטנע ביותר. בגוף הספר מוסבר היטב שה„עיקרון“ אינו אלא „תורה“ ושמה „מידרגולוגיה“, או תורת המידרג, ומקומה של תורה זו בתחום מדעי החברה.

כדי לרמוז לנו ברמז דק, באיזו מידת רצינות עלינו להתייחס לספר, מודפסת האות הראשונה בשם הספר במהופך, כאילו רצה הפרופסור המכובד לומר „לא הכל כשורה“. ואולי: „אנו חיים בעולם הפוך“, מכל-מקום הכוונה היא להדגיש, שאמנם עיקרו של הספר אמת, אולם יש בו לפחות מן הגוזמה.

מהו העיקרון?

„כל עובד נוטה לעלות במידרג עד לדרגת אי-הכושר שלו“, וההסבר לכך פשוט: פלוני מצליח בעבודתו, ועל-כן מועלה בדרגה. הוא מצליח בתפקידו החדש, ועל-כן שוב יועלה בדרגה. וכן הלאה עד שיגיע לתפקיד, אשר אותו אינו מסוגל למלא; היינו: הוא יגיע ל„דרגת חוסר הכשרון שלו“. בדרגה זו יישאר.

מה קורה למשרות?

„במוקדם או במאוחר, נתפסת כל משרה על-ידי עובד שאינו מוכשר להצליח בה“. עובדה זו היא פועל-יוצא מהעיקרון הראשוני, או (ליתר דיוק) מההיבט השלילי שלו: כל עוד הוא מוכשר להתקדם יתפס העובד בסולם המשרות; הוא יפנה את משרתו עד אשר יגיע למשרה בה אין הוא מסוגל למלא את המוטל עליו. בשלב זה נתפסת התקדמותו. עולה מכאן שהמשרות נתפסות תפיסת-קבע על-ידי הבלתי-כשרים למלאן.

כיצד מתנהל, אם כן, העולם?

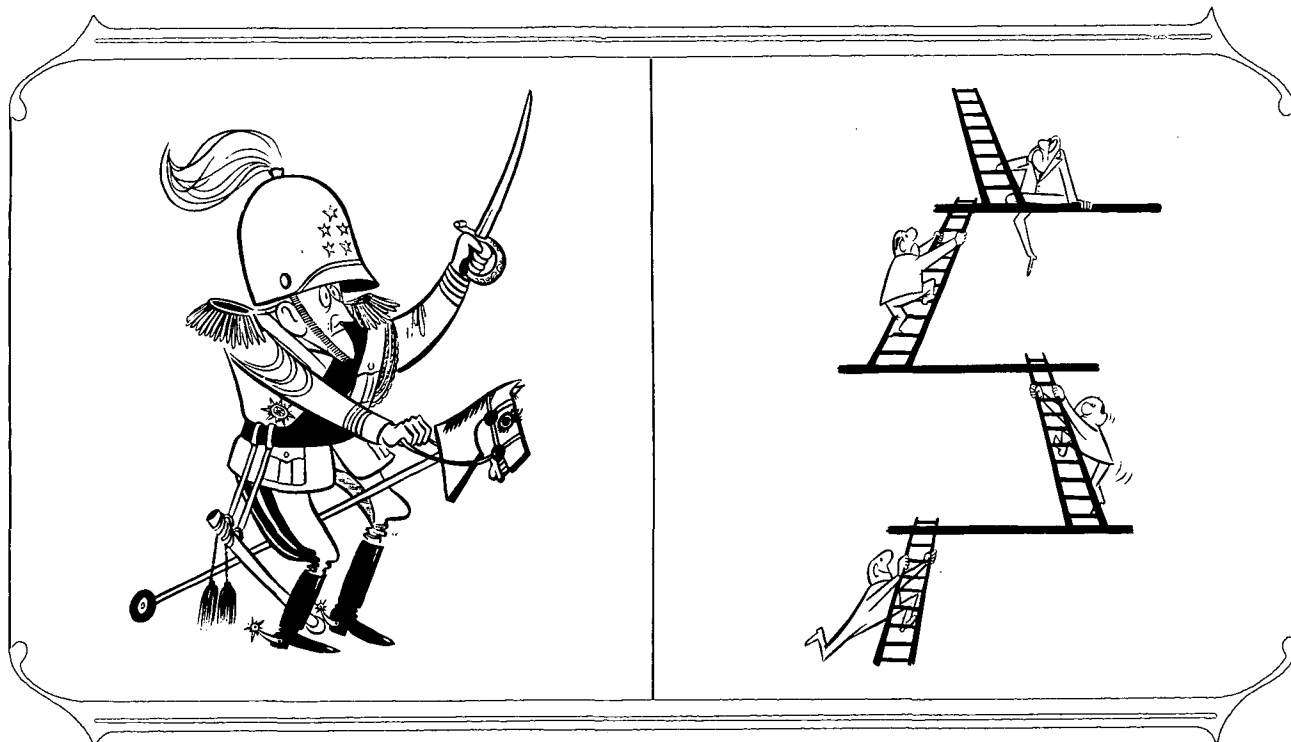
מכאן למעשה, מתחיל הספר. המתברים מביאים דוגמאות של „הכל הפוך בעולם“: הדואר אינו מגיע, התשובה אינה מתקבלת, המורה אינו מלמד, המנהל אינו מנהל וכל אלה קרו בגלל היות כל המשרות תפוסות על-ידי אלה שאינם כשרים למלאן.

איד, בכל-זאת, נעשים דברים בעולם? גם על כך ניתנת תשובה: „העבודה נעשית על-ידי אותם עובדים שטרם הגיעו לדרגת חוסר-הכשרון שלהם“.

היוצאים-מן-הכלל

היוצאים-מן-הכלל, כגון: „הבעיטה למעלה“ (בה מפנה חסר-הכשרון את מקומו, דבר הנוגד את העיקרון) או „ההזזה לצד“ וכדומה — מתפרשים בדוחק; כביכול הם חלק בלתי-נפרד מהכלל.

* פורסם ב„ניהול“, מארס 1970.

הספר כשלמות

המחברים, פיטר והיל, הצליחו פחות מפרקינסון בחיבור ספר, שמהווה מסכת שלמה. נראה כי פרקים אחדים בספר (אלה המוקדשים לפרוטקציוניזם, לעליה-בדרגה-בכוח-עצמו, לסוגיית המנהיג והמונהג) אינם שייכים ישירות לנושא הספר — אף שהם מעלים נקודות סביב לנושא-העליה בסולם הדרגות. הפרק הדין בהירארכיה בפוליטיקה מוכיח, שהכלל (או „העיקרון“) חל גם על תחומי הפוליטיקה ולא רק בתחומי הניהול, הכלכלה והלימודים. בפרק זה מובע רעיון אנטי-שוויוני: בעולם המתחלק למעמדות, בו אין המעמד הנמוך מסוגל לעבור את המחיצה הבינ-מעמדית, נשארים בתחתית אנשים מוכשרים, אשר לא הגיעו — וגם לא יוכלו להגיע לדרגת חוסר הכשרון שלהם. עולם כזה יתנהל, על-כן, באורח טוב יותר.

מה קורה לקרבן?

מאשרים הם אלה שהגיעו לדרגת חוסר הכשרון ואינם חשים בכך. לאלה שחשים בכך נכונה „תסמונת המינוי הסופי“, היינו: העובד חש, לפתע, שאינו ממלא תפקידו כהלכה. דבר זה קורה לו בפעם הראשונה בחייו. הוא מפרש את איה-הצלחתו ברשלנות ובעצלות; הוא מסתער על עבודתו בחריצות יתר. והתוצאה? הוא סובל מאחת (או יותר) מ-26 מחלות גופניות, רוחניות, או פסיכוסומטיות, שתפקידן לחפות על חוסר הכשרון. זוהי „תסמונת המינוי הסופי“.

איך יציל אדם את נפשו?

יש אנשים שהגיעו לדרגת חוסר הכשרון והם מסוים עובדה זו בדרכים שונות: עקיפת הבעיות של תפקידם, טיפול בנושאים טפלים, ההתרכזות בתחום צר, וכדומה. למי שטרם הגיע לדרגת-האסון — יש תרופה: יצור רושם שכבר הגיע לדרגת חוסר הכשרון, ואז יניחו אותו לנפשו.

מיהו האשם?

מי אשם בכך, שזו דמותו של העולם בו אנו חיים? קובע פיטר: האשם הוא ממציא הגלגל. עד שהומצא הגלגל היה העולם מאושר. משהומצא הגלגל והתחילה ההתפתחות המסחררת נגזר על אנשים רבים יותר ויותר להגיע לדרגת חוסר הכשרון. לשומרי נפשם נותרו רק אותן דרכים שצוינו, להשתמט מקידום.

גרעין של אמת

הספר יעניק לקורא שניים-שלושה ערבי קריאה משעשעים, אולם אין ספק שיש בו גם גרעין של אמת. לא מן הנמנע שהביטוי „עקרון פיטר“ ייכנס למילון המודרני כמו „חוק פרקינסון“.

אל"מ (מיל"ב) ב' צ' טחן